

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА, МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

УДК 340.12(045)

І. Л. Бородін,
доктор юридичних наук, професор

ПРАВОВА АНТРОПОЛОГІЯ ЯК МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА – ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Національний авіаційний університет
проспект Космонавта Комарова, 1, 03680, Київ, Україна
E-mail: tidp.kaf.nau@gmail.com

Мета: в статті аналізуються антропологічні засади щодо прав людини в правовому полі задля обґрунтування й утвердження гуманістичної природи права в контексті реалізації принципів демократії. **Методи:** феноменологічний, герменевтичний, порівняльно-правовий, соціологічний, логічний, діалектичний. **Результати:** з'ясовані характер і місце категорії «правова антропологія», розглянуто проблему змісту поняття «людина і право», звертається увага на те, що правова антропологія є багатоаспектною сферою знань про взаємовідношення людини і права. **Обговорення:** підходів до проблематики співвідношення людини і права зміст яких визначається визнанням людини найвищою соціальною цінністю, формою відображення і способом втілення моральних принципів у суспільних відносинах.

Ключові слова: антропологія, суспільні системи, порівняльне правознавство, принципи, понятійний апарат, парадигма, консенсус, джерела права.

Постановка проблеми та її актуальність.

Інтерес до права переростає в інтерес до людини і навпаки, оскільки людина, право й суспільство співіснують як взаємопов'язані елементи дійсності і стають об'єктами наукового інтересу. Людина, як істота суспільна, розвивається в суспільстві, де й виникає право, яким урегулюються суспільні відносини.

Соціумом і людиною формуються цінності, котрі знаходять своє відображення у праві, ним утверджуються, відображаються, захищаються і стимулюються. Тому закономірно, що дослідження права охоплює вивчення антропологічних та аксіологічних засад права. Дослідження останніх як антропологічних й аксіологічних проблем охоплює і проблему людини в праві. Термін «людина в праві» позначає предмет наукового інтересу, точно визначену тематику, потребує з'ясування як поняття.

Уявлення про те, що центральною темою є проблематика «людини в праві» поширилося у німецькій філософії права. Чимало німецьких правознавців чи тих, хто в своїх дослідженнях опирається на німецьку традицію філософії права, вивчаючи людину в праві, виокремлюють саме образ людини як ключову проблему. Оскільки слова як терміни можуть бути полісемантичними, різні автори можуть по-різному трактувати ключові терміни – «людина» і «право», а відтак і значення терміна «людина в праві». Як наслідок, проблематика співвідношення понять людини й права може уявлятися різнопланово. Тому необхідно з'ясувати не тільки історію походження терміна «людина в праві», але й проблеми, які ним позначаються і охоплюються. Для цього нами здійснено історіографічний огляд праць, присвячених не тільки проблемам, позначеним терміном «людина в праві», але також і антропологічним і аксіологічним проблемам права. Адже

відсутність більш раних згадок про термін «людина в праві» не дає підстав для висновку про відсутність досліджень на цю тему в історії філософської чи правової думки загалом.

Антропологічні та аксіологічні проблеми права розглядаються у працях пострадянської і зокрема сучасної вітчизняної філософсько-правової і юридичної науки. Загалом форма викладу проблематики взаємовідносин людини і права в них характеризується систематизованістю і структурованістю викладу й групування матеріалу й переважно всебічним викладом поглядів авторів з обраного питання

Звертає на себе увагу той факт, що у вітчизняній науці тема ціннісного аспекту відношення людини і права на основі методологічного плюралізму комплексно й міждисциплінарно малодосліджена. Очікує на вирішення низка загальнотеоретичних, спеціальних науково-практичних питань, зокрема на основі міждисциплінарного і комплексного дослідження відношення людини та права з використанням здобутків різних напрямів наукового знання. Наприклад, розроблення уявлення про людину в праві, моделей реалізації самоцінності людини в праві, філософсько-правового аналізу ціннісної характеристики людини, рекомендацій щодо реалізації гуманістичних засад Конституції України.

Аналіз досліджень і публікацій. Питання проблематики особи і права досліджували такі вчені, як С. С. Алексєєв, Р. Алексі, Т. Г. Андрусак, М. М. Антонович, В. Д. Бабкін, О. О. Бандура, В. Брюггер, П. Вінчорек, М. В. Вітрук, Т. Девітт, А. В. Гарник, О. Геффе, К. К. Жоль, А. П. Заєць, С. Йоргенсен, А. Кауфман, Д. А. Керимов, А. А. Козловський, М. І. Козюбра, В. М. Косович, М. В. Костицький, Е.-Й. Лампе, Ю. П. Лобода, О. А. Лукашова, С. І. Максимов, Б. Малиновський, А. Мармор, М. І. Матузов, О. М. Мироненко, М. Михайлова, В. О. Нечипоренко, М. П. Орзіх, О. Т. Панасюк, Л. В. Петрова, Л. Поспишил, П. М. Рабінович, С. П. Рабінович, Г. Радбрух, Дж. Раз, Ю. І. Римаренко, В. М. Селіванов, О. Ф. Скакун, С. С. Сливка, О. В. Сурілов, І. Б. Усенко, І. Є. Фарбер, Ю. Хабермас, Г. Харт, З. Цимбінскі, В. В. Шкода, Ю. С. Шемшученко,

Дж. Шенд й П. Штайн, Л. С. Явич та ін. Серед дослідників філософських питань людини варто відзначити доробок таких сучасних філософів, як Б. Т. Григорьян, П. С. Гуревич, Ю. М. Федоров, І. Т. Фролов.

Виклад основного матеріалу. Правова антропологія, як наука, виникла та отримала розвиток у результаті інтересу вчених-правознавців і вчених-антропологів до людини. Проблематика правової антропології характеризується різними підходами щодо її вирішення. Доцільним, на наш погляд, є історичний аналіз основоположних складових правової антропології.

Термін «антропологія» вперше використав Аристотель, вивчаючи духовні начала людини. Першим антропологом-юристом нашого часу професор, історик права Н. Рулан назвав Ш. Монтеске стверджуючи, що він «бачить основні джерела змінності права» [1].

Але, як окремий науковий напрям правова антропологія виникає лише в ХІХ ст. із появою інтересу науковців до природи та походження людей, організованих ними суспільних систем – «цивілізованих» суспільств, інших – «нецивілізованих» суспільств, їх культур, традицій. Теоретико-методологічною базою досліджень стали здобутки соціальної та культурної антропології, філософії, філософії права, історії права.

Г. Мен, засновник сучасної антропології, дослідивши суспільства Англії та Індії, запропонував еволюційну теорію розвитку права, яку виклав у праці «Стародавнє право» [2]. Він вказав на різницю між тими суспільствами, де відповідальність залежить від соціального статусу та тими, де вона ґрунтується на договірних засадах між людьми і стверджував, що «рух прогресивних суспільств був до цього часу рухом від статусу до договору» [3] – поступове розчинення сімейної залежності та зростання індивідуальних обов'язків [4]. Ця теза, «від статусу до договору», стала предметом багатьох правових досліджень кінця ХІХ ст. – поч. ХХ ст.

Один із засновників порівняльного правознавства, Й. Я. Бахофен у праці «Материнське право» [5] виклав дослідження правового статусу жінок у різних суспільствах. Нью-Йоркський адвокат Л. Г. Морган, дослідивши індіанців Північної Америки ірокезів, запропонував у праці «Старо-

давнє суспільство» [6] еволюційну теорію суспільства, згідно з якою суспільство проходить декілька стадій: від дикості до варварства, від варварства до цивілізації. Ідеї Л. Г. Моргана про нелінійну еволюцію були використані К. Марксом та Ф. Енгельсом як основу теорії про декілька стадій у розвитку суспільства від дикості до зникнення комуністичної держави [7].

Згодом коло дослідників антропологічних проблем розширилось, до антропологів, мандрівників та професійних дослідників первісної історії приєдналися представники порівняльної юриспруденції. Дж. Ф. Мак-Леннан публікує працю «Первісний шлюб» [8]. М. Ковалевський опублікував «Нарис походження та розвитку сім'ї та власності» [9]. Ці та інші дослідження стали ґрунтом для подальших досліджень антропології та права.

З часом правова антропологія виокремлюється як окрема теоретико-правова дисципліна. Незважаючи на тісний зв'язок із соціологічними теоріями, вона поступово стає окремим дослідницьким напрямом, у першу чергу, у Великобританії та США. З'являються окремі науковці, які почали називати предмет своїх досліджень антропологією. Вони збирали інформацію про інші суспільства, використовуючи науково-дослідницький метод, який назвали етнографією. З'явилися дослідження права, як частини інфраструктури таких суспільств. У 20-ті рр. ХХ ст. Б. Малиновський опублікував працю «Злочин і звичай у дикому суспільстві» [10]. Він, по суті, відкинув усі поняття права, оскільки вважав, що право – це «павутина обов'язків» між людьми, що підкріплені «соціальними та психологічними обмеженнями, які змушують людей дотримуватися своїх обов'язків». Досліджуючи соціальні інститути, у тому числі й право з точки зору функціоналізму, їх існування для задоволення людських потреб в суспільстві, він заснував функціональну школу антропології.

У 40-50-их рр. ХХ ст. К. Левелін [11] зробив та запропонував методологічну основу, принципи, понятійний апарат щодо дослідження права різних культур.

У 50-60-ті рр. ХХ ст. право в правовій антропології досліджується переважно як система соціального контролю, а правові процеси розглядаються як спосіб застосування соціальних правил (М. Глакмен, Е. Адамсон-Хобель, В. Сміт, П. П. Хоуел, П. Боханнан, Л. Поспішил, Р. Берндт) [12]. Відбувається перехід від дослідження антропології порядку до етнографічних досліджень спорів та процедур їхнього вирішення. Акценти зміщуються від аналізу формальних правил до вивчення процесів та культурологічно-практичного аспекту права. Це проявляється у переході до вивчення поведінки людей в спорах. Обґрунтовується непридатність понятійного апарату англо-саксонської правової сім'ї для досконалого вивчення правових проблем романо-германської правової сім'ї.

У 60-ті рр. ХХ ст. досліджується ряд важливих питань, серед яких, такі як роль права у встановленні колоніального панування та його значення для постколоніальних реконструкцій, процеси співіснування, взаємовідносини і взаємопроникнення національного та звичаєвого права тощо.

У 70-ті рр. ХХ ст. внаслідок дискусії про предмет правової антропології, продовжився перехід від дослідження норм права до дослідження процесу, аналізується проблематика правового порядку. Антропологія також розглядає процеси, які близькі до правових і фактори, що на них впливають або погоджують права та обов'язки між членами суспільних відносин, що знаходяться поза межами судової юрисдикції. Серед них: чутки та скандали, пророцтво, гадання, ворожеча, та інші.

Також у 60-70-ті рр. ХХ ст., після проведення ряду досліджень з правової антропології, розгорнулася дискусія про природу та дефініцію права. Її започаткував Е. Адамсон-Хобель, який виокремив три основні елементи, універсальні характеристики права: «регулятивність» – офіційну владність та санкцію. Е.-Й. Лампе у науковому дослідженні «Правова антропологія» [13]. Визначаючи право як «загальний миро-порядок міжлюдських відносин», він проводить структурний аналіз людини в праві. Вихідним для Лампе є індивід в праві, якого він досліджує з допомогою таких філософських категорій, як: суб'єкт права, навколишнє середовище, їх поєднання, дійсність

правового суб'єкту та його взаємовідносини з навколишнім тощо. Правова антропологія постає як філософський феномен про людину в праві.

Професор Я. Броекман у монографії «Право та антропологія» зазначає, що «в праві антропологія може розумітися як порівняння різних культурних та правових систем або як питання щодо заснованих на праві та справедливості характерних для людини рис. Ці перспективи поєднуються разом, коли людина та право розглядаються як фактори цілісної мовної структури» [14].

Зміни в світі та розвиток філософської думки вплинули на розвиток правової антропології. У 80-ті рр. ХХ ст. зароджуються такі тенденції. По-перше, утвердилися спроби правознавців і інших вчених трактувати правову антропологію як методологічну дисципліну. По-друге, започатковані вивчення альтернативних правових культур західних суспільств та суспільних відносин. По-третє, проводяться поміжнаціональні дослідження західних суспільств.

Дослідження з правової антропології набувають нового змісту. Об'єктами дослідження стають не тільки племена на далеких від цивілізації островах, але й правові явища західних, цивілізованих суспільств.

Дослідження ще однієї тематики правової антропології – правового плюралізму, досягло нового, якісного рівня після того, як вона почала аналізуватися у єдності місцевих, національних та міжнародних вимірів правових феноменів.

У 80-90-тих рр. ХХ ст. до проблематики правової антропології починають відносити і дослідження мови права. Проаналізована методологія правової антропології, зокрема, суттєвим недоліком якої, критики вважали зміщення уваги від процесів дотримання права на випадки неправомірної поведінки, що перешкоджає з допомогою таких категорій достовірно й адекватно проаналізувати розуміння права людьми.

Говорячи про методологію етнографічних досліджень права, слід вказати на використання відносно нового для таких досліджень ме-

тоду. Так, від середини 80-их років ХХ ст. антропологічні дослідження права орієнтуються на використання роздумів про події та процеси. До цього ж, увага з парадигми дослідження конфлікту та спору переміщується на дослідження парадигму консенсусу.

Далі продовжуються дослідження та розроблення антропологічних підходів до людинорозуміння в праві, концепцій прав людини. Методологічна база правової антропології була доповнена герменевтичним підходом до права. Його варіанти були представлені Л. Розеном в праці «Антропологія справедливості» [15], де він обґрунтовує думку про те, що процес прийняття судових рішень є культурним феноменом і природа юридичного розсуду формується культурним контекстом середовища.

На розвиток правової антропології також вплинув рух «правового критицизму». Це, зокрема, проявилось у розширенні методологічних підходів, що їх почали використовувати в правовій антропології. Тим самим було зроблено спробу переорієнтувати правову антропологію із вивчення права, як конфлікту, на вивчення права як влади, з'ясування його виникнення, розподілу та наступництва.

Проблематика правової антропології аналізується також в історичному аспекті. Так, Д. Стар і Д. Коллієр звернулися до історичного дослідження феномену влади, яке виклали в праці «Історія та влада в дослідженні права: нові напрями в правовій антропології» [16]. Вчені запропонували новий напрям досліджень правової антропології, який ґрунтується на ідеї «світо-історичного часу», що трактується як ідея розвитку в межах експансії капіталістичної світової економічної системи, започаткованої в Європі на початку XVII ст. і поєднує історичну перспективу часу з аналізом відносин, які виникають стосовно влади.

У монографії В. Фікентшера «Способи міркування: дослідження з антропології права та релігії» [17], репрезентується підхід на основі так званих «модусів міркування», які постають як межі людського мислення. Ця праця, яка містить великий перелік бібліографії з проблематики правової антропології, розглядається її автором як спроба запропонувати матеріал для викладан-

ня та дослідження антропології права в Німеччині.

Як одну із тенденцій розвитку правової антропології кінця ХХ ст. слід розглядати праці авторів, які представляють свої міркування щодо вдосконалення методології антропологічних досліджень права, акцентуванні на певних темах. Так, Е. Мертц у статті «Мова, право та соціальні значення» [18] закликає правових антропологів виявити більше уваги до засобів лінгвістики, щоб краще зрозуміти важливу роль мови в правових процесах.

Р. Френч в 1995 р. у праці «Золоте ярмо» [19] на противагу теоріям, які представляють правові системи як автономні та самовідносні, оприлюднила концепцію «космології права». Дослідивши правову систему основаного на буддизмі Тибету, вона встановила, що мовчазні припущення і ритуали, які формують тибетський світогляд та керують ним, а саме концепції: часу, влади, ієрархії та впорядкування, природи розуму, міфи, ритуальна мова – є важливішими для розуміння правової системи Тибету, ніж її інституційні процедури, норми чи правила.

Систематизуючи історичні етапи та проблематику західної правової антропології, зокрема її американської традиції. Дослідник С. Ф. Мур у статті «Тріумф невизначеності: п'ятдесят бурхливих років правової антропології» [20], виокремлює такі тенденції розвитку антропологічних досліджень права другої половини ХХ ст.: 1) розширення її проблематики. Вивчення незахідних спільнот доповнюється новим напрямом, що досліджує питання класу та домінування в західних правових інститутах. Появу цього напрямку спричинив висновок науковців про те, що держава є не єдиним джерелом обов'язкових норм, що в свою чергу стимулювало прогрес наукової думки та розвиток феномену «правового плюралізму»; 2) наявність двох основних шкіл: перша вважала культурні концепції визначальними для тлумачення права, друга в основному займалася дослідженнями політичного та економічного середовища; 3) дослідження останніх років ХХ ст. політично заангажованих, різ-

них аспектів демократії, прав людини та перепон на шляху їх реалізації.

С. Меррі у статті «Культура судження» [20], розглядаючи стан розвитку правової антропології в 90-тих рр. ХХ ст., характеризує її як багату інформаційну масу в пошуках нових теорій. Автор виділяє такі основні парадигми в її історії: 1) еволюційна теорія, яка використовувалася колонізаторами для легітимації своєї колонізаційної політики в Африці та Азії. Вони вважали, що запроваджують більш прогресивну форму права; 2) теорія соціальних зв'язків, згідно з якою вибір способу врегулювання спору, його результат залежить від соціальних відносин сторін; 3) диспутарний підхід, який розглядав право як процес конфліктів; 4) етноісторичне дослідження права; 5) інтерпретаційний, згідно з яким право тлумачиться в залежності від, наприклад, культури.

Висновки. Таким чином, історію розвитку західної правової антропології можна поділити на три історичні етапи. Перший, ранній – від ранніх часів і до початку ХХ ст. для якого характерно формування думок про людину та право, підготовка ґрунту для перших досліджень з правової антропології на основі еволюційних теорій. Другий – початок ХХ ст. – по 90-ті рр. ХХ ст. Це розвиток етнографічних досліджень права «нецивілізованих суспільств» та розвиток методології правової антропології. Третій, новітній – кінець 90-тих рр. ХХ ст. і до теперішнього часу – формування правової антропології як наукового напрямку з універсальними дослідницьким інтересом як «цивілізованих», так і «нецивілізованих» суспільств, поєднання етнографічно-правового та антропологічно-філософського аспектів правової антропології.

Отже, історіографічний огляд проблематики досліджень правової антропології відображає багатоаспектність її проблем та спроб їх розв'язання і демонструє, що правова антропологія має свою власну історію та традицію. Зародившись серед інших дисциплін, правова антропологія розвивається як комплексний, міждисциплінарний науковий напрям, який досліджує право на основі антропологічного підходу. Разом із тим, зміст, який різні дослідники вкладали та

вкладають у поняття антропологічного підходу та антропології відрізняється.

Для одних антропологія – це етнографія чи етнологія, для інших – філософсько-правова антропологія. Так чи інакше, правова антропологія – це спроба комплексного осмислення місця феноменів людини та права в світі, що проявляється у різних підходах до бачення людини. Одні бачать її як цілісний одиничний феномен – людину, інші – як множинний етнос. Але, і ті й інші визнають потребу в дослідженні права у людському вимірі.

Історіографічний огляд проблематики правової антропології засвідчує її багатоаспектність і тим самим ставить питання про систему правової антропології. Системний огляд проблематики правової антропології, метою якого є узагальнення проблематики її досліджень, пропонує її багатоаспектність.

Література

1. Рулан Н. Юридическая антропология: учебник / Н. Рулан; пер. с фр. – М., 1999. – С. 25.

2. Sir Maine H. S. Ancient Law: its connection with the early history of society and its relation to modern ideas. – L., 1891.

3. Sir Maine H. S. Ibid. – P. 170.

4. Nader L. The Anthropological Study of Law // American Anthropologist. – 1965. – № 67/6. – P. 8.

5. Bachofen J. J. Das Mutterrecht. – Stuttgart, 1861.

6. Morgan H. L. Ancient Society. – N.Y., 1877.

7. Энгельс Ф. Происхождение семьи, частной собственности и государства / Маркс К., Энгельс Ф. // Избранные произведения в двух томах. – М., 1949. – Т. 2. – С. 174–310.

8. McLennan J. F. Primitive marriage. – Edinburgh, 1865; Його ж: Studies in ancient history, comprising a reprint of primitive marriage. – L., 1886.

9. Kovalevsky M. Tableau des origines et de l'évolution de la famille et de la propriété. – Stockholm, 1890. Цит. за: Энгельс Ф. Цит. соч. – С. 205-206.

10. Malinowski B. Crime and Custom in Savage Society. – L., 1926.

11. Llewellyn K. and Hoebel E. A. The Cheyenne Way: case and conflict in primitive jurisprudence. – Norman Okla, 1941.

12. Gluckman M. The Judicial Process among the Barotse of Northern Rhodesia. – Manchester, 1954; Hoebel E. A. The Law of Primitive Man. – Cambridge Mass., 1954; Smith W., Roberts J. Zuni Law: a field of values. – Cambridge Mass., 1954; Howell P.P. Manual of Nuer Law. – L., 1954; Bohannan P. J. Justice and judgment among the Tiv. – L., 1957; Pospisil L. Kapauku Papuans and their law. – New Haven, 1958; Pospisil L. Social Change and primitive law: consequences of Papuan legal case // American Anthropologist. – 1958. – № 60. – P. 832–837; Berndt R. M. Excess and restraint. Social Control Among a New Guinea Mountain People. – Chicago and L., 1962; Gulliver P. H. Social control in an African society: a study of the Arusha, agricultural Masai of Northern Tanganyika. – Boston, 1963.

13. Lampe E.-J. Rechtsanthropologie. Erster Band Individualstrukturen in der Rechtsordnung. – Berlin, 1970.

14. Broekman J. M. Recht und Anthropologie. – Freiburg, 1979. – S. 12, 206.

15. Rosen L. The Anthropology of Justice: law as culture in Islamic society. – Cambridge, 1989.

16. Starr J., Collier J. F. History and Power in the Study of Law: new directions in legal anthropology. – Ithaca, 1989.

17. Fikentscher W. Modes of Thought: A Study in the Anthropology of Law and Religion. – Tübingen, 1995.

18. Mertz E. Language, Law, and Social Meanings: Linguistic / Anthropological Contributions to the Study of Law // Law & Society Review. – 1992. – № 26. – P. 413.

19. French R. R. Golden Yoke: the legal cosmology of the Buddhism Tibet. – Ithaca, 1995.

20. Moore S. F. Certainties undone: fifty turbulent years of legal anthropology, 1949-1999 // Journal of the Royal Anthropological Institute. – 2001. – № 7. – P. 95-116.

References

1. Rulan N. Juridicheskaja antropologija. Uchebnik: per. s fr. – M., 1999. – S. 25.

2. *Sir Maine H. S.* Ancient Law: its connection with the early history of society and its relation to modern ideas. – L., 1891.
3. *Sir Maine H. S.* Ibid. – P. 170.
4. *Nader L.* The Anthropological Study of Law // *American Anthropologist*. – 1965. – № 67/6. – P. 8.
5. *Bachofen J. J.* Das Mutterrecht. – Stuttgart, 1861.
6. *Morgan H. L.* Ancient Society. – N.Y., 1877.
7. *Jengel's F.* Proishozhdenie sem'i, chastnoj sobstvennosti i gosudarstva // *Marks K., Jengel's F.* Izbrannye proizvedenija v dvuh tomah. – M., 1949. – T. 2. – S. 174–310.
8. *MsLennan J. F.* Primitive marriage. – Edinburgh, 1865; *Jogo zh:* Studies in ancient history, comprising a reprint of primitive marriage. – L., 1886.
9. *Kovalevsky M.* Tableau des origines et de l'evolution de la famille et de la propiete. – Stockholm, 1890. Cit. za: *Jengel's F.* Cit. soch. – S. 205-206.
10. *Malinowski B.* Crime and Custom in Savage Society. – L., 1926.
11. *Llewellyn K.* and *Hoebel E. A.* The Cheyenne Way: case and conflict in primitive jurisprudence. – Norman Okla, 1941.
12. *Gluckman M.* The Judicial Process among the Barotse of Northern Rhodesia. – Manchester, 1954; *Hoebel E. A.* The Law of Primitive Man. – Cambridge Mass., 1954; *Smith W., Roberts J.* Zuni Law: a field of values. – Cambridge Mass., 1954; *Howell P. P.* Manual of Nuer Law. – L., 1954; *Bohannan P. J.* Justice and judgment among the Tiv. – L., 1957; *Pospisil L.* Kapauku Papuans and their law. – New Haven, 1958; *Pospisil L.* Social Change and primitive law: consequences of Papuan legal case // *American Anthropologist*. – 1958. – № 60. – P. 832–837; *Berndt R. M.* Excess and restraint. Social Control Among a New Guinea Mountain People. – Chicago and L., 1962; *Gulliver P. H.* Social control in an African society: a study of the Arusha, agricultural Masai of Northern Tanganyika. – Boston, 1963.
13. *Lampe E.-J.* Rechtsanthropologie. Erster Band Individualstrukturen in der Rechtsordnung. – Berlin, 1970.
14. *Broekman J. M.* Recht und Anthropologie. – Freiburg, 1979. – S. 12, 206.
15. *Rosen L.* The Anthropology of Justice: law as culture in Islamic society. – Cambridge, 1989.
16. *Starr J., Collier J. F.* History and Power in the Study of Law: new directions in legal anthropology. – Ithaca, 1989.
17. *Fikentscher W.* Modes of Thought: A Study in the Anthropology of Law and Religion. – Tübingen, 1995.
18. *Mertz E.* Language, Law, and Social Meanings: Linguistic / Anthropological Contributions to the Study of Law // *Law & Society Review*. – 1992. – № 26. – P. 413.
19. *French R. R.* Golden Yoke: the legal cosmology of the Buddhism Tibet. – Ithaca, 1995.
20. *Moore S. F.* Certainties undone: fifty turbulent years of legal anthropology, 1949-1999 // *Journal of the Royal Anthropological Institute*. – 2001. – № 7. – P. 95-116.

**HISTORICAL-LEGAL ANALYSIS OF LEGAL ANTHROPOLOGY
AS A METHODOLOGY TO STUDY RIGHTS OF A HUMAN AND A CITIZEN**

National Aviation University
Kosmonavta Komarova Avenue, 1, 03680, Kyiv, Ukraine
E-mail: tidp.kaf.nau@gmail.com

Purpose: anthropological principles of human rights in the legal field in order to substantiate and establish the humanistic nature of law in the context of the principles of democracy implementation have been analyzed in the paper. **Methods:** phenomenological; hermeneutic; comparative-legal; sociological; logical; dialectical. **Results:** the nature and a place of the category of «legal anthropology» have been clarified, concept of «a human and law» content problems have been considered, attention has been paid to the fact that legal anthropology is a multidisciplinary sphere of knowledge about the interrelation between a human and law. **Discussion:** approaches to the correlation of a human and law problem that content have been determined by the recognition of a human as the highest social value, the form of reflection and the way of moral principles in social relations embodiment.

The historiographical review of the problems of legal anthropology studies reflects the multidimensional nature of its problems and attempts to resolve them, and demonstrates that legal anthropology has its own history and tradition. Being born among other disciplines, legal anthropology develops as an integrated, interdisciplinary scientific direction, which explores law on the basis of anthropological approach. At the same time, the content that various researchers have contained and still contain in the concept of anthropological approach and anthropology is different.

The historiographic review of the problems of legal anthropology confirms its multidimensionality and raises a question of its system. A systematic review of the problems of legal anthropology, which aims to generalize the issues of its research, offers its multidimensional.

Anthropological principles of human rights in the legal field in order to substantiate and establish the humanistic nature of law in the context of the principles of democracy implementation have been analyzed in the paper. The nature and a place of the category of «legal anthropology» have been clarified, concept of «a human and law» content problems have been considered, attention has been paid to the fact that legal anthropology is a multidisciplinary sphere of knowledge about the interrelation between a human and law. The approaches to the correlation of a human and law problem that content have been determined by the recognition of a human as the highest social value, the form of reflection and the way of moral principles in social relations embodiment.

Keywords: anthropology; social systems; comparative jurisprudence; principles; a conceptual apparatus; paradigm; consensus; sources of law.